

Szombathy Bálint

Folyópart és Sziget

Benes-tárlat és installációs kiállítás Baján

Benes József bajai tárlatának (Művelődési Központ, 2001. július 11-30.) és a harmadizben megrendezett szabadtéri installációs kiállításnak (2001. július 11-12.) a közös meghívója van előttem. Elöl a szerző *Folyópart* című akrilja, hátul pedig *Sziget* című installációja: az a mű, amellyel tavaly ilyenkor megnyerte a Sugovica-parti installációs művésztalálkozót. A két alkotás közötti összefüggés sokkal több annál, mint amennyit a közös eredet, vagyis az azonos szerzőiség természetesen feltételez. S ez a szoros kapocs annak dacára is fennáll, hogy technikai értelemben két különböző műfaji megoldás állapítható meg: egy, amely a táj síkban láttatott tereit, kiterjedéseit a beleélés érzékenységén át teszi megfoghatóvá, s a másik, amely egy a térben, a valóságban elhelyezkedő háromkiterjedésű műtárgy, illetve a csak időlegesen létezett műtárgyról készült fényképfelvétel (a *Sziget* című figura, mint megtudtam, eltávolítását követően Nemes István és Zsuzsa kertjében talált végleges otthonra).

Folyópart és sziget, vagyis fogalmilag valami szervesen összetartozó, egymást feltételező, egymásnak keretet adó valami. Két olyan motívum, amely Benes József művészetének elválaszthatatlan filozófiai támpontja már a kezdetek, a hatvanas években megfestett Tisza-partok, domboldalak, szakadások, mély bácskai eke- és szekéryomok, illetve a benesi figurálművészet archetipusait képező torz emberalakok benépesedése óta. Sivár táj, sivár emberek, egyszóval fájdalom, a fájdalom szépsége.

A tájfestészet és a figurálművészet Benes világának párhuzamos próbaterepe. A valamikor súlyos olajfelrakásoktól roskadozó, az ősananyag erejét költői látomásokként kivetített tájképek mára az absztrakció könnyed, légies aurájában oldódnak fel, a matéria felől a szellem felé mozdítva ki Benes ars poeticáját. Ezek a többségében áttetsző, pontokra, foltokra ízelt enformel akrilok mégis legalább olyan fajsúlyosak, a tájat esszenciájában legalább annyira megragadóak, mint a hatvanas-hetvenes évek nehéz olajképei. Az évtizedek során felhalmozott tudás és tapasztalat, a költői elmélyülés és a szellemi megerősödés, s nem utolsósorban az emberi bölcsesség adhat valakinek ekkora hatalmat, hogy már-már minden gondolatából és gesztusából a művészet lényegét olvassuk ki. Valamikor, amikor a művészet még nem vált el a hétköznapi élet gyakorlatosságától, ellenkezőleg, a mindennapokat szolgálta, annak nehézségein kívánt könnyíteni, az ilyen embereket varázslónak tekintették.

Eddig jobbra csak a *Folyópart*-ról, vagyis a benesi tájművészetéről beszéltem, így joggal merül fel a kérdés: na és a *Sziget*? Vajon a sziget nem úgyszintén a táj meghatározó fogalmi attribútuma?

A benesi sziget értelmezése azonban kissé eltávolodik a tájtól, mégpedig az ember felé. Művészetének korai ismerői tudják, hogy a benesi figura kevés kivétellel egyedül mutatkozik, tehát magányos. Bármelyik alkotói periódusára hivatkozunk, ez a tény mindig igaz. És hát mi a tájba állított egyszál ember, ha nem sziget, valami, aminek partjai vannak, ugyanúgy, mint a folyónak, a tónak vagy a tengernek. Az ember ugyanúgy behatárolt, mint a természet, a táj egy-egy kiragadott eleme: sziget, amelyhez út vezet. Hol hosszabb, hol rövidebb ez az út, de – szeretnénk hinni – mégis létezik. A magányos benesi figura ennek az egzisztenciális, léttel kapcsolatos gondolatnak a világába visz bennünket. Mint a meghívón reprodukált felvételen is látható, a Sugovicába süllyesztett benesi archetipus magányos ugyan, de egyedüliségében sem idegen a tájtól, a természetes közegtől, hanem beleilleszkedik, csúnya magyarsággal úgy is mondhatnánk: beleszervesül, hiszen a parti növényzet egyes felhasználásával készült.

Míndez immár alkotói szándék és lelemény kérdése. Benes József a bajai vízmeder partján meglelte a módját, a nyelvi megoldását annak, hogy a képein meghonosodott emberalakot a valóságba ültesse, egy konkrétan adott helyzetet határozzon meg vele. Tavalyi munkájával Benes az installációs rendezvény szellemi keretének egy olyan fajsúlyt adott, amely a legmagasztosabb elvárások tekintetében sem okozhat csalódást.

Ennek a jelen teljesítménynek a birtokában indult tehát az idej, *Híd* alcímet viselő installációs rendezvény. A metaforának szánt kerettéma valós dimenzióinak időszerűsége a július 14-i népünnepély alkalmával csúcspontot ért el, amikor a Petőfi-szigetre ívelő egyetlen híd szűk garatnak bizonyult a hatalmas embertömeggel szemben. Előtte két nappal, az installációs kiállítás díjazottjainak ünneplése alkalmával ezeknek a soroknak az írója utalt arra az 1997-es párkányi eseményre, melynek alkalmával magyar és szlovák installációs- és performanszművészek a Mária Valéria híd maradványain realizált műveikkel mintegy előrevetítették a mára valósággá vált tényleges felújítás szükségességét. A párkányi és a bajai párhuzam pedig több mint indokolt, hiszen a Petőfi-szigetet mindössze egyetlen híd köti össze a várossal, s nyilvánvaló, hogy ez ma már kevés.

Hídra, hidakra tehát szükség van, és gyakran a művészek azok, akik erre felhívják a figyelmet a maguk metaforikus látatása révén. Akárcsak ezúttal Baján, ahol a Vizuális Iskola diákjai – Kántor József textilművész tanítványai – kenderből és más természetes anyagból építettek egy, a víztükörre is felvezető hidkonstrukciót. Ugyanakkor Pálné Hencz Teréz és Laskó Zoltánné székesfehérvári iparművészek textilből és műanyagból konstruáltak a parti fövényen egy áttetsző híd folyosót, amelynek falain szövegileg is megidéztek az áthidalás eszméjét, Szlaukó László budapesti ipar- és képzőművész pedig egy akció keretében ténylegesen is átkelt a túlsó partra. A zsűri neki adta azt a lehetőséget, hogy a jövő nyáron önálló tárlat keretében bemutatkozhatson a helyi közönségnek.

Hogy él-e majd a továbbgondolásnak azzal a lehetőségével, amit Benes József oly mesterien oldott meg, majd akkor válik el.